

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31E JAARGANG

WOENSDAG 18 SEPTEMBER 1946

No. 1532

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f26 per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.*

*Administratie: Pieter Hoopstraat 5, Rotterdam (W.)
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408*

INHOUD: Blz.

Risicoverdeeling en risicoverspreiding bij groote bouwobjecten door <i>Prof. Dr. N. J. Polak</i>	595
Het walvischvaartseizoen 1945/1946 door <i>A. G. U. Hildebrandt</i>	596
Statistische gegevens als basis voor de rehabilitatieplannen der Nederlandsch-Indische textielindustrie door <i>Dr. W. T. Kroese</i>	599
De onvermijdelijke reductie der particuliere vermogens door een heffing ineens of door een inflatie door <i>Dr. H. W. J. A. Vredegoor</i>	600
Rubber en Amerika, naschrift door <i>H. C. Bijleveld</i>	603
Boekbespreking:	
Dr. Ir. H. G. van Beusekom, Woningvoorziening in een nieuwen tijd, door <i>L. M. Koyck</i>	604
Aanteekening:	
Keynes en de Amerikaanse betalingsbalans	604
Geld- en kapitaalmarkt	606
Statistieken:	
Bankstaat	606

DEZER DAGEN

kan men zich met recht afvragen, in hoeverre de toekomst door het verleden wordt bepaald. Terwijl er, met Byrnes' rede te Stuttgart, eindelijk een doorlopende lijn tevoorschijn kwam in de Amerikaanse buitenlandse politiek, verdedigde Wallace een verdeling in invloedssferen, een soort verlicht isolationisme. President Truman zong het „Entre ces deux mon coeur balance” en werd als toegift gedwongen tot eenige hachelijke toeren. Indien dit solonummer een voorspel van de komende binnenlandsch-politieke

krachtmeting in de Vereenigde Staten: de verkiezingen in November a.s., moest vormen, is Truman's positie zwevender geworden. In tegenstelling tot dit weinig verheffende schouwspel vertoont de politiek van de Amerikaanse zeelieden een duidelijke lijn: na het einde van de staking, uitgaande van de American Federation of Labor, vaart thans het Nationaal Vakverbond van Zeelieden, aangesloten bij het C.I.O., denzelfden koers.

Ook Byrnes houdt zijn eigen lijn vast. Hij wil thans naar Weenen, om daar over de Amerikaanse politiek ten opzichte van Oostenrijk te spreken. In hoeverre zijn rede te Stuttgart, waarmee Nederland zich accoord heeft verklaard, de gemeenteraadsverkiezingen in de Engelsche en Fransche zônes van Duitschland heeft beïnvloed, is nog niet na te gaan. Naar de uitslag lukt dit gedeelte van de reis. In de reacties in andere landen blijkt wel, dat de verwantschapsgedachte daar nog verre is.

Engeland heeft thans ook moeilijkheden „en famille”: het heeft, naast de Palestijnsche, een binnenlandsche illegale „immigratie” te verwerken en doet dat tot nu toe op een wijze, die de Engelschen inderdaad tot het wellievendste volk ter wereld stempelt. Ook een Engelschman valt echter wel eens uit den toon; na den uitval van Cadogan tegenover Gromyko in den Veiligheidsraad was dit met minister Shinwell het geval, die de zorgen van het bedrijfsleven over de kolonpositie voor den komende winter als „a lot of nonsense” betitelde, maar daarmede het gelijk nog niet aan zijn kant schijnt te hebben.

De Turken betuigen hun instemming met den terugkeer van Koning George van Griekenland (die, gezien zijn ervaringen uit het verleden, zoo verstandig is, niet aan wonderen te gelooven) en devalueerden hun valuta. Ook hier het gebruikelijke motto van exportstimuleering. Als het tijd is voor één geslaagde conferentie, dan op het gebied van den internationalen handel: doch juist deze is, zooals bekend, naar de toekomst verschoven. Wel wordt intusschen separaat doorgehandeld over de internationale agrarische problemen. De juist beëindigde conferentie te Kopenhagen leverde een nieuw lichaam, de Internationale Voedselraad, op. Nederland is er bij.

Ook op andere punten is ons land aan het bijkomen, twee jaar na den slag om Arnhem. De Commissie-Generaal is al in Indië; de onderhandelingen worden tastenderwijs hervat — de evacuatie van Nederlanders uit het binnenland nog niet. De Jaarbeurs slaagde volkomen; de begroting komt op tijd, de Bankraad is geïnstalleerd, het financieel bestel vereenvoudigd. De omvang van de distributiediensten wordt ingekrompen. Er is een nieuwe bedrijfseconomische vondst: het standaardartikel in merkuitvoering, de nieuwe eenheidsigaret. „Men kan het volk een weg doen volgen; men kan het dien niet doen begríppen”, zei Confucius.

◆ Beschikbare krachten ◆

Sociaal-econoom

jurist, 38 jaar, georiënteerd op Centraal Sociaal Werkgeversverbond, met 10 jaren praktische ervaring bij werkgevers, werknemers (o.a. Stichting van den Arbeid) en Overheid (o.a. College van Rijksbiddelaars), met eigen gevestigd bureau in het centrum des land, ambieert de behartiging van (gecombineerde) werkgeversbelangen, bij voorkeur als secretaris of adviseur. Prima referenties. Brieven gaarne onder no. 651 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Bedrijfsleider

cud 32 jaar, R.K., gehuwd, wenscht, door omstandigheden genoodzaakt, van betrekking te veranderen. Sedert 10 jaren belast met de commercieele, financieele en administratieve leiding in groote ijzerzaak. Beheerscht moderne talen. Brieven onder no. 655 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Mr in de rechten

in het bezit van acte M. O. Bockhouden, sinds 10 jaar in diverse leidende functies op economisch, organisatorisch en juridisch gebied in Rijksdienst werkzaam, in het bijzonder op de hoogte met export- en prijzenaangelegenheden, leeftijd 30 jaar, vrij van mil. dienst, zoekt werkring in onderneming of bedrijfsorganisaties, bijv. leider export-afdeling, secretaris o.i.d., event. ook buitenland. Br. onder no. 656 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Leidende positie

in binnen- of buitenland gezocht door iemand van 42 jaar met tropenervaring en directie-functie bekleed hebbende bij schade- en sociale verzekering. Candidaat economie met belangstelling voor economische, financieele- en beleggingsproblemen; bekend met statistiek. Goed organisator met initiatief en aanpassingsvermogen, gewend verantwoordelijkheid te dragen, ervaring in leiding van buitendiensten en groot personeel. Representatief en bereisd. Uitmendende referenties. Br. onder no. 20923 Adv. Bur. „Die Haghe“, Plein 11, Den Haag.

◆ Vacatures ◆

Export- en Importfirma te Amsterdam zoekt voor een harer vestigingen in Ned. Indië

Iemand, grondig bekend met Ned.-Ind. producten

Zij, die reeds als zodanig zijn werkzaam geweest, genieten de voorkeur. Sollicitaties met opgave waar werkzaam geweest, opleiding, leeftijd en verdere bijzonderheden onder no. 660 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Groote bankinstelling te Amsterdam vraagt

doctorandi in de economie

voor financieel-economisch onderzoekingswerk. Leeftijd niet ouder dan 35 jaar. Brieven lett. L. O. J. Nijh & Van Ditmar, Amsterdam C.

Groote instelling vraagt voor spoedige indiensttreding een

Houtdeskundige

Economisch zeer goed onderlegd, en in staat leiding te geven. Br. onder no. 644 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

R. MEES & ZONEN

Ad 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCH BANK N.V.

KAPITAAL f 55.010.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing - afschrijving van toekomstige lasten - blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

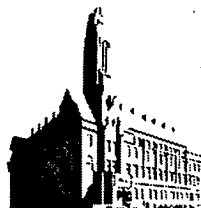
ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen
culenburg
amsterdam
rotterdam

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

STANDARD AMERIKAANSCH PETROLEUM CIE

Geb. PETROLEA • 's-GRAVENHAGE

RISICOVERDELING EN RISICOVERSPREIDING BIJ GROTE BOUWOBJECTEN.

Het vinden van doelmatige methoden ter verdeling van risico's heeft al vaak geleid tot het tot stand komen van belangrijke zaken, welke ingeval van concentratie van het risico achterwege zouden zijn gebleven. Men denke slechts aan de vlucht, welke het ondernemingswezen heeft kunnen nemen, sinds de constructie der naamloze vennootschap de initiatoren en kapitaalverschaffers in staat stelde, het risico van de enkele onderneming te verdelen over talrijke deelnemers en het risico, waarin de belangnemende zich begaf, te verspreiden over talrijke ondernemingen. Ook de verfijnde techniek van onderlinge of vastgecontracteerde verzekering en herv verzekering is een vorm van risicoverdeling, die steeds opnieuw bijdraagt tot het mogelijk maken van transacties en constructieve verrichtingen, van welke men somtijds zou kunnen aannemen, dat het daaraan verbonden risico, indien men het niet had kunnen verzekeren, de betrokkenen zou hebben afgeschrikt.

Met de beide hier genoemde vormen van risicoverdeling, de gezamenlijke deelneming en de verzekering, is de catalogus niet uitgeput. Het heeft echter voor het hier volgend betoog geen zin, onze aandacht te verdelen over al te veel vormen.

Risicoverdeling wordt steeds gezocht, zodra een object voor dengene, die het in eigendom of in exploitatie verkrijgt, relatief zo groot is, dat het effectief worden van het daaraan verbonden gevaar zijn bestaan min of meer zou bedreigen. Een risico, dat de één nog zelf kan dragen, is voor iemand met geringer draagvermogen te zwaar en wordt door dezen ten dele afgewenteld op een aantal anderen, die allen slechts een fractie ervan kunnen of willen medetorsen. Zo ontstaan nieuwe behoeften aan risicoverdeling daar, waar de objecten groter en riskanter worden en de subjecten niet in dezelfde mate in omvang en draagkracht toenemen, zo wordt risicoverdeling overbodig in gevallen, waarin het draagvermogen van de risicodragers aanzienlijk is vergroot, terwijl de omvang der objecten niet is vermeerderd.

De wederopbouw van veel wat in ons land is vernield noodzaakt tot het in betrekkelijk korte tijd uitvoeren van grote bouwwerken, tot het stichten van omvangrijke bedrijven, tot het aanleggen van aanzienlijke voorraden. Voor geleidelijke opbouw, voor kleine opzet met natuurlijke groei is geen tijd en geen gelegenheid. De behoefte aan woonruimte en aan productievermogen is daarvoor te dringend. Dit leidt vanzelf tot het construeren van grote eenheden.

Voorbeelden van zulke grote eenheden zijn woningblokken en industrie centra. Bouwden tevoren verschillende woningexploitanten elk een bescheiden aantal panden, nu zal in de verwoeste en de met woningvoorziening achterstallige steden en dorpen een bouwtechniek worden verkozen, die in zo kort mogelijke tijd zoveel mogelijk woonruimte kan scheppen. De bouw van gehele blokken zal wellicht daartoe geschikt blijken. Temeer zal men geneigd zijn tot het construeren van grote woningcomplexen, daar deze gelegenheid bieden voor centrale voorzieningen op het gebied van verwarming, schoonhouden, voeding, kinderverzorging; een en ander van groot belang, indien mocht blijken, dat en de armoede, waarin wij zijn geraakt, en de Amerikaanse en Russische invloeden, die wij bewust of onbewust ondervinden, menige vrouw tot werkzaamheid buitenshuis drijven.

Met industrie centrum bedoel ik het grote verzamelgebouw, waarin de kleine en de middelgrote nijverheid zich als huurders vestigen. Reeds vóór de oorlog leefde in deze industriële kringen hier en daar de wens, door behuizing in een daartoe doelmatig gebouwd pand,

gunstiger technische en hygiënische voorwaarden te scheppen voor het bedrijf dan dit verwezenlijkt zag in de oude, voor woningdoeleinden niet langer geschikte grote huizen, zoals men die in de oude kern van menige stad aantreft. Smederijen, timmerwinkels, meubelmakerswerkplaatsen, reparatie-inrichtingen, brood- en banketbakkerijen, vleeswarenfabrieken, werkplaatsen voor het construeren en monteren van allerlei apparatuur, drukkerijen, binderijen en nog veel meer kleine en middelgrote bedrijven hebben zulke oude en ouderwetse panden betrokken en vertimmerd en ondervinden, naast de lusten van de betrekkelijk geringe kosten, de lasten van de stelselloze inrichting. In tijden van goede verdiensten en stijgende omzetten verlangen de leiders van zulke bedrijven naar speciaal voor hen ingerichte behuizing met moderne voorzieningen. Ik laat in het midden, of dit verlangen calculatorisch altijd gerechtvaardigd is. Op het ogenblik echter is menige industrie op zulk een gebouw aangewezen, daar de vernielingen de oude huizen eenvoudig hebben doen verdwijnen of tot noodtehuizen hebben doen worden. Er moet nu eenmaal huisvesting voor de industrie worden tot stand gebracht, er is nu eenmaal nieuwe bouw daarvoor nodig en als men nieuw bouwt, dan moet men doelmatig bouwen. Het doelmatigst is thans de bouw van grote complexen, die vele en velerlei bedrijven tegelijk kunnen huisvesten, die de mogelijkheid bieden van ruilverkaveling en dus van expansie van het ene bedrijf en inkrimping of naar elders overgaan van het andere, die niet voor bepaalde bedrijfstakken speciaal zijn ingericht, maar geschiktheid bieden voor bedrijven van verschillende aard. Voorbeelden van zulke gebouwen zijn er reeds, naar verluidt zijn zij zelfs een succes, projecten voor nieuwe constructies zijn er eveneens.

De financiering van de grote gebouwen, die om de redenen, in de beide voorgaande alinea's uiteengezet, zullen moeten verrijzen, kan moeilijkheden ondervinden wegens het gemis aan een schakel in de organisatie van ons credietwezen, die tevoren niet nodig was en thans node wordt ontbeerd. Tot dusverre werden de bouw van woningen en de aankoop van voor industriële doeleinden in te richten stadspanden gefinancierd door hypothecaire geldleningen. Daarvoor bood de kapitaalmarkt een ruime, volkomen parate organisatie. Voor kleinere, zeer courante objecten stelden de particuliere beleggers middelen beschikbaar, voor grotere, welker risico voor den individuen belegger te geconcentreerd was, konden kapitalen van institutionele beleggers en hypotheekbanken worden verkregen. Deze instellingen zijn in staat, grotere objecten te financieren, daar het risico, dat zij daarbij lopen, verdeeld wordt over de talrijke personen, die hun spaargelden aan haar hebben toevertrouwd, hetzij door verzekeringspremies of koopsommen voor polissen aan haar te betalen, hetzij door spaarbankboekjes of pandbrieven bij haar te nemen. In de verschillen in grootte en risico, verbonden aan de hypotheek, welke de particulieren al of niet aan de institutionele beleggers en hypotheekbanken overlieten, onderkent men reeds de relatieve werking van de risicoverdeling, relatief ten aanzien van de grootte van het object, de omvang en de aard van het risico en het draagvermogen van het subject.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat de grote gebouwen, die de wederopbouw thans vereist, te groot zijn voor het enkele financierende lichaam. Een hypotheek van enkele tonnen is voor een hypotheekbank, een levensverzekeringmaatschappij of een spaarbank reeds een groot engagement. Ook deze lichamen zoeken verspreiding van hun risico over talrijke objecten. Een woongebouw, een woningblok, een industrie complex, waarmede wellicht één of meer millioenen zijn gemoeid, zullen voor geen enkel lichaam begeerde panden zijn.

„ Afgezien kan hier worden van een kwestie, die hierbij menig lezer in de gedachte zal komen, maar die hier niet ter zake doet. Ik bedoel de hoge bouwkosten, welke de willigheid om geld te schieten afbreuk doen. Als de Overheid de bouw mogelijk maakt door faciliteiten, welke dengene, die de bouw onderneemt, van het bijzondere risico, aan het dure bouwen eigen, ontlast, dan blijft toch nog over de moeilijkheid, dat, ook bij voldoende dekking voor den crediteur, grotere bedragen nodig zijn dan waaraan de kapitaalmarkt zich heeft gewend.

Hier dringt de vraag zich op, of de kapitaalverschaffende lichamen niet door samenwerking de mogelijkheid kunnen openen tot het verrichten van de zo noodzakelijke taak van financiering van de wederopbouw. Wanneer zij de risico's van de moderne constructies kunnen verdelen over talrijke dragers en het risico, dat zij daarin zelf nemen, kunnen verspreiden over talrijke objecten van verschillende aard en van verschillende ligging, dan maakt die risicoverdeling en -verspreiding het hun mogelijk deel te nemen in de financiering van zulke grote complexen.

„ Hoe is nu die risicoverdeling te verwezenlijken?

In de aanhef van deze beschouwing noemde ik twee vormen, de gezamenlijke deelneming en de verzekering. Gezamenlijke deelneming zou kunnen worden verwezenlijkt door het verstrekken van een hypothecaire geldlening, waarin een aantal geldschieters elk voor een fractie participeren. Dat zou dus iets zijn als een hypothecaire obligatielening. Een nieuwe vormgeving is hier niet nodig: er zijn reeds voorbeelden te over. Voor de in de lening deelnemende institutionele beleggers en hypotheekbanken zou het wellicht een formeel-balanstechnisch nadeel zijn, dat hier in plaats van hypothecaire vorderingen effecten zouden verschijnen, hetgeen echter uit een oogpunt van liquiditeit weer enige baat zou brengen. De kosten, aan een hypothecaire obligatielening verbonden — trustee, drukker, fiscus —, maken deze vorm van risicoverdeling minder aantrekkelijk.

„ Een andere vorm van gezamenlijke deelneming zou men zich kunnen denken naar analogie van de beurspolis voor schadeverzekering. Zoals tal van assuradeuren „tekenen” voor eenzelfde te verzekeren object, elk voor een bepaald bedrag, en de regeling der schade overlaten aan den eersten ondertekenaar van de polis, zou ook de hypotheek kunnen worden verleend aan al die lichamen, die tezamen voor geldlening hebben „getekend”. Zij zouden gezamenlijke crediteuren en hypotheekhouders zijn, elk voor een bepaald quotum van de uitgeleende som, terwijl zij de uitoefening hunner rechten als zodanig zouden overlaten aan diengene hunner, die daartoe zou zijn aangewezen. Dat hier echter tal van bezwaren rijzen, beseft men, zodra men zich in de formulering van de hierdoor ontstane betrekkingen en bedingen verdiept.

„ De analogie met de verzekeringsgebruiken wijst in de richting van de assurantiegedachte. De verzekeringswereld kent immers, naast het gezamenlijk tekenen op één polis, nog een andere wijze van risicoverdeling, nl. de herverzekering. Deze heeft voor den assuradeur het voordeel, dat hij het contact met den cliënt ten volle voor zich houdt en dat hij bij verandering van zijn subjectieve schatting van het risico dit alsnog in meerdere of mindere mate kan recouvreren, waartegenover het nadeel staat, dat hij tegenover zijn cliënt voor het volle verzekerde bedrag aansprakelijk is en dus het risico loopt van verminderde betaalkracht en van chicanes van den herverzekeraar. Bij gedegen selectie is dat nadeel gering te achten, zeker vergeleken bij de voordelen, zodat in de verzekeringswereld de risicoverdeling door herverzekering algemeen is ingeburgerd. Daar de actieve herverzekering tot risicoverspreiding

leidt, die de risicoverdeling van de passieve re-assurantie fraai aanvult, is het herverzekeren van grote posten over en weer een vaste gewoonte van talrijke ten deze samenwerkende verzekeraars.

Zulk een samenwerking zou tussen de grote geldschieters op de hypotheekmarkt (de hypotheekbanken, de levensverzekeringmaatschappijen, de spaar- en Raiffeisenbanken en de pensioenfondsen) evenzeer kunnen worden tot stand gebracht. Elk houdt zijn eigen relaties, zijn eigen acquisitie- en controle-organisatie. Maar van grote posten worden participaties aangeboden aan zusterinstellingen, die voor een bepaald gedeelte van de te verstrekken lening of enkel het delcredere overnemen tegen een zekere risicopremie, of wel een gedeelte van het te schieten bedrag inbrengen. Hoofdzaak is hier het samenwerken tussen de beleggingslichamen voor het financieren van grote objecten, waarvoor niet steeds de kapitaalbehoefte, maar doorgaans wel het risico te aanzienlijk is voor één enkele hunner. Met een wederzijds vertrouwen voor deze samenwerking behoeft de onderlinge concurrentie bij acquisitie en afwikkeling niet te verdwijnen, gelijk de praktijk in het verzekeringswezen bewijst. Zowel de lichamen als hun geldnemers zullen hiermede gebaat zijn en zeer zeker zal deze samenwerking tot gezamenlijke financiering of gezamenlijk dragen van risico's de wederopbouw bevorderen, aangezien verdeling en verspreiding van risico's deze lichter te dragen maakt en dus de kapitaalverschaffing bevordert.

Deze herverzekering zou nog een verder voordeel kunnen teweëgbrengen. Tot dusverre bepalen de bedoelde lichamen zich voornamelijk tot kapitaalverschaffing op onderpanden in enkele grote steden. Exploitanten en bouwers van vaste goederen in kleinere steden en in dorpen zijn meestal aangewezen op plaatselijke geldschieters, hetgeen tengevolge heeft, dat er van risicoverdeling en risicoverspreiding ten deze niet veel terecht komt. Indien nu elk der samenwerkende lichamen een bepaalde streek voor zijn rekening neemt en de risico's, aan het kleinsteedse en landelijke hypotheekbedrijf verbonden, door allen gezamenlijk worden gedragen, kunnen ook hier de risico's worden verdeeld en verspreid en openen zich alleszins nieuwe mogelijkheden.

„ Een stap verder ware wellicht nog te bezien, of ook in bankkringen een dergelijke samenwerking zou kunnen worden tot stand gebracht. De noodzaak om ter fine van herverzekering of credietparticipatie allerlei vertrouwelijke gegevens betreffende de debiteuren aan concurrenten vrij te geven en daardoor beiden met elkander in informatief contact te brengen, zal misschien in dit geval de samenwerking in de weg staan. Het hypothecaire crediet — afgezien natuurlijk van de tot de sfeer van het bankwezen behorende crediet hypotheek — kent deze geheimzinnigheid niet, zodat op dit terrein dit bezwaar niet geldt. Het „beleggingsfront” kan, naast zijn defensieve werkzaamheid, in deze samenwerking een constructieve taak vinden.

P.

HET WALVISCHVAARTSEIZOEN 1945/1946.

1. Inleiding

Vóór 1940 bedroeg de wereld-traanproductie ongeveer 500.000 ton per jaar, waarvan ruim 90 pCt. afkomstig was uit het gebied van de Zuidelijke IJzee.

In het laatste vooroorlogse seizoen 1938/39 namen 36 expedities aan de walvischvaart in de Zuidelijke IJzee deel, waarvan 34 expedities met fabriekschepen en 2 zgn. „landstations” (Grytvicken en Leith Harbour).

Noorwegen nam deel met 12 fabriekschepen en 90 vangschepen, Engeland met 9 fabriekschepen en 1 landstation met tezamen 79 vangschepen. Duitsland

nam deel met 5 fabriekschepen, Japan met 6 fabriekschepen, de Vereenigde Staten met 1 fabriekschip, voorts voor 1 fabriekschip onder Panameesch vlag, terwijl Argentinië deel nam met 1 landstation.

In dat seizoen produceerde Noorwegen 142.000 ton traan, Engeland 150.000 ton, Duitschland 62.000 ton, Japan 81.000 ton, de Vereenigde Staten 17.000 ton, Panama 11.000 en Argentinië eveneens 11.000 ton. Deze traan was in hoofdzaak voor de West-Europese margarine-industrie bestemd.

De gemiddelde prijs per ton traan in 1939 te Londen genoteerd bedroeg £ 14.18.

Voor meer gedetailleerde gegevens over de walvischvaart vóór 1940 zij verwezen naar vroeger in dit tijdschrift verschenen publicaties¹⁾.

2. De walvischvaart gedurende den oorlog.

Tijdens het eerste oorlogseizoen 1939/1940 werd de vangst vrijwel nog normaal uitgeoefend met 28 fabriekschepen en 2 landstations. Duitschland ontbrak geheel.

Van den omvang der walvischvaart in de oorlogsjaren geeft tabel I een beeld.

TABEL I *Omvang van de Antarctische walvischvaart gedurende de oorlogsjaren.*

	Fabriekschepen					Totaal	Landstations			Vangschepen totaal	Traanproductie in tons
	Engeland	Noorwegen	Duitschland	Japan	Andere landen		Engeland	Noorwegen	Argentinië		
1938/39	9	12	5	6	2	34	1	—	1	287	470.000
1939/40	10	10	—	6	2	28	1	—	1	238	415.000
1940/41	2	3	—	6	—	11	—	—	1	92	160.000
1941/42	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12	13.000
1942/43	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	8.000
1943/44	—	1	—	—	—	1	—	—	1	14	22.000
1944/45	—	1	—	—	—	1	—	—	1	14	37.000
1945/46	3	6	—	—	—	9	1	1	1	90	130.000

Gedurende de oorlogsjaren werd de walvischvaart vrijwel niet uitgeoefend en werden de fabriekschepen gebruikt voor de geallieerde oorlogvoering.

Vele fabriekschepen voor de Antarctische walvischvaart gingen verloren, waarvan tabel II een beeld geeft. De Britsche vloot van 12 fabriekschepen ging geheel verloren, behoudens twee kleine fabriekschepen, welke tot tankers werden omgebouwd. Van de Noorsche walvischvloot van 13 fabriekschepen, zijn er nog slechts 5 overgebleven. De Japansche vloot van 6 fabriekschepen is vermoedelijk geheel verloren. Van de Duitse vloot van 5 fabriekschepen waren er nog 3 over, waarvan 1 zwaar beschadigd. Het fabriekschip „Vestfold” onder Panameesche vlag ging verloren, terwijl het Amerikaansche fabriekschip tot tanker werd omgebouwd.

national Whaling Agreement of 1944” tot stand gekomen, waarbij was bepaald, dat het seizoen 1945/46 van 24 November 1945 tot 24 Maart 1946, dus vier maanden, zou mogen duren, in verband met het geringe aantal beschikbare fabriekschepen en de groote vetbehoefte.

Noorwegen kon de walvischvaart wederom aanvangen met de 5 overgebleven fabriekschepen, alsmede een tijdens den oorlog in Engeland gebouwd nieuw fabriekschip, de „Norhval”. Engeland bezat geen enkel oud fabriekschip meer, doch bracht twee Duitse fabriekschepen onder Engelsche vlag: de „Empire Victory” (ex „Unitas”) en de „Empire Venturer” (ex „Wikingen”). Bovendien kon een nieuw tijdens den oorlog gebouwd fabriekschip, de „Southern Venturer”, in bedrijf worden gebracht. Het Duitse fabriekschip „Walter Rau” was te zwaar beschadigd om reeds in het seizoen 1945/46 te kunnen worden gebruikt.

Voorts werd de Antarctische walvischvaart nog vanaf drie „landstations” uitgeoefend.

De Antarctische walvischvaart werd in het seizoen 1945/46 met de volgende expedities uitgeoefend (zie tabel III, op blz. 598).

Uit tabel III blijkt, dat alleen het Noorsche fabriekschip „Thorshammer” de walvischvaart op tijd kon aanvangen. Alle overige fabriekschepen konden niet tijdig gereed worden gemaakt.

Op de „International Whaling Conference”, in November 1945 te Londen gehouden, werd echter overeengekomen, dat de fabriekschepen, die pas na 24 November 1945 op de vanggronden kwamen, tot na den sluitingsdatum van 24 Maart 1946 zouden mogen doorwerken, mits niet langer dan vier volle maanden in totaal.

De bemanning van drie Noorsche fabriekschepen weigerde aanvankelijk na 24 Maart verder te werken. De „Antarctic” hervatte het bedrijf tenslotte op 31 Maart, de „Pelagos” op 3 April en de „Norhval” op 4 April.

Aan boord van het Noorsche fabriekschip „Thors-

TABEL II *Aantal en tonnage van de fabriekschepen voor de Antarctische walvischvaart in 1939 en 1945.*

	1939		1945		Oorlogsverliezen	
	Aantal	B.R.T.	Aantal	B.R.T.	Aantal	B.R.T.
Noorwegen	13	154.803	6 (1)	73.298	8	95.335
Engeland	12 (2)	147.980	1 (1)	13.830	10	132.826
Japan	6	100.232	—	—	6	100.232
Duitschland	5	71.290	3	51.371	2	19.909
U.S.A.	1 (4)	12.395	—	—	—	—
Panama	1	14.547	—	—	1	14.547
Totaal	38	501.237	10	138.499	27	362.849

¹⁾ waarvan één nieuw schip
²⁾ betreft een nieuw schip

³⁾ twee kleine fabriekschepen werden verbouwd tot tankers
⁴⁾ het fabriekschip werd verbouwd tot tanker

3. De walvischvaart in het seizoen 1945/46.

Onmiddellijk na de capitulatie van Duitschland werden maatregelen genomen om de walvischvaart in het seizoen 1945/1946 weer te kunnen aanvangen.

Reeds in 1944 was daartoe te Londen een „Inter-

¹⁾ Drs. A. G. U. Hildebrandt: „Structuurveranderingen in de walvischvaart”, „E.-S.B.” 24-11-43; „De economische beteekenis van de walvischvaart”, „E.-S.B.” 7-12-43; „De Nederlandsche walvischvaart”, „E.-S.B.” 13-12-45.

hammer” bevonden zich twee Noorsche biologen voor het onderzoek der walvissen. Zij constateerden wel een lichte verbetering van den walvisstand, doch niet in die mate als men na een stilstand van vijf jaren had verwacht.

De bemanning van alle fabriekschepen tezamen bestond voor meer dan 80 pCt. uit Noren, ofschoon de bemanning van het Engelsche fabriekschip „Southern Venturer” voor tweederde uit Engelsen bestond.

TABEL III

Walvischvaartseizoen 1945/1946.

Fabriekschepen	Inhoud B.R.T.	Aantal vangschepen	Periode		Vangdagen	Productie in tons
			aanvang	einde		
Noorwegen.						
Thorshammer	12.215	8	24 Nov. '45	24 Maart '46	121	18.000
Sir J. C. Ross	14.362	8	28 Nov. '45	15 Maart '46	108	19.600
Pelagos	12.083	7	20 Dec. '45	11 April '46	104	15.000
Suderoy	7.562	5	20 Dec. '45	20 April '46	122	6.300
Antarctic ¹⁾	13.246	7	17 Jan. '46	11 April '46	80	10.000
Nohrval	14.000	9	29 Dec. '45	11 April '46	94	13.700
Engeland.						
Empire Victory	21.845	10	8 Dec. '45	8 April '46	122	14.900
Empire Venturer	14.526	8	20 Dec. '45	17 April '46	119	10.000
Southern Venturer	13.830	10	29 Nov. '45	4 April '46	127	14.800
Landstations.						
Leith Harbour (Engeland)	—	6	8 Oct. '45	13 April '46	188	2.300
Husvik Harbour (Noorwegen)	—	5	—	—	—	3.200 ²⁾
Grytvicken (Argentinië)	—	6	—	—	—	— ²⁾
Totaal ±						130/000 ton

¹⁾ ex „C. A. Larsen”. ²⁾ onvoldoende gegevens beschikbaar

In het seizoen 1945/46 waren 3.398 Noren in de walvischvaart werkzaam tegen 7.517 in het seizoen 1938/39. Een aanzienlijk deel der Noorsche walvischvaarders vond dus nog geen emplooi in het bedrijf.

De Japansche en de Duitsche vloot.

De Japansche walvischvloot is vermoedelijk geheel verloren gegaan. Van de Duitsche vloot waren, zooals hierboven reeds vermeld, nog drie fabriekschepen over. Twee hiervan konden reeds in het seizoen 1945/46 aan de walvischvaart deelnemen, hetgeen onder Engelsche vlag plaats vond.

De „Empire Victory” (ex „Unitas”) is thans definitief aan Engeland toegewezen. De „Empire Venturer” (ex „Wikingen”) werd aan Rusland toegewezen en de „Walter Rau” (15.000 B.R.T.) aan Noorwegen, dat daarmee in het seizoen 1946/47 de walvischvaart zal kunnen gaan uitoefenen.

De walvischvaart seizoen 1946/1947.

De walvischvaart zal in het seizoen 1946/47 vermoedelijk met 13 expedities kunnen worden uitgeoefend. Ook voor dit seizoen is de walvischvangst in verband met de groote vetbehoefte gedurende vier maanden toegestaan, in tegenstelling tot vóór den oorlog, toen het seizoen op drie maanden werd gesteld.

Noorwegen zal waarschijnlijk met 7 fabriekschepen deelnemen, Engeland met 4 of 5, waaronder twee nieuwe, de „Balaena”, 15.000 B.R.T., en de „Southern Harvester”, 14.000 B.R.T. groot. Voorts zal thans ook Nederland met het fabriekschip „Willem Barendsz”, 10.500 B.R.T. groot, voor het eerst aan de moderne Antarctische walvischvaart gaan deelnemen.

De traanproductie kan voor het seizoen 1946/47 geschat worden op 200.000 tot 250.000 ton, afhankelijk van de natuurlijke omstandigheden in de Antarctic.

Plannen.

Gedurende de oorlogsjaren heeft men uit den aard der zaak zijn gedachten laten gaan over de toekomst van de walvischvaart en het aandeel van elk der deelnemende mogendheden daarin.

Het maximum aantal walvissen, dat elk seizoen kan worden gevangen, zonder dat de walvisch zal worden uitgerooid, heeft men thans gesteld op 16.000 „blue whale units”, hetgeen ongeveer 25 à 30.000 walvissen en ongeveer 320.000 ton traan beteekent. Dit kwantum zou kunnen worden geproduceerd door 20 tot 22 fabriekschepen bij een seizoen van drie maanden, dat in de komende jaren weer zal worden overgenomen in plaats van het huidige seizoen van vier maanden.

In een rapport van de „British Whaler Section of the Chamber of Shipping on post war-policy” achtte men

20 fabriekschepen voldoende, waarvan aan Engeland 9 en Noorwegen 11 schepen werden toegedacht.

Na afloop van den oorlog bleek echter, dat verschillende andere mogendheden eveneens plannen hadden om aan de walvischvaart te gaan deelnemen.

Hierbij kan allereerst worden gewezen op de Britsche dominions Canada en Australië. Canada blijkt echter geen aspiraties meer te hebben in deze richting. Australië gaat wellicht in één der volgende seizoenen met één fabriekschip aan de walvischvaart deelnemen.

Argentinië heeft reeds jaren het „landstation” Grytvicken in bedrijf, doch zou dit thans willen sluiten en één fabriekschip in bedrijf brengen.

Van meer belang zijn de plannen tot deelneming aan de walvischvaart van Nederlandsche zijde, welke in Februari 1946 hebben geleid tot oprichting van de N.V. „Nederlandsche Maatschappij voor de Walvischvaart” te Amsterdam, welke in het seizoen 1946/47 met het fabriekschip „Willem Barendsz” de walvischvaart zal gaan uitoefenen.

Zooals hierboven reeds vermeld, werd het Duitsche fabriekschip „Wikingen” aan Rusland toegewezen. Wat Rusland met dit moderne fabriekschip zal doen, is nog onbekend. Wel bezat Rusland voor den oorlog een klein fabriekschip, waarmee de walvischvaart bij Kamchatka werd uitgeoefend, doch niet in de Zuidelijke IJszee.

Teneinde de deelneming aan de walvischvaart zoo veel mogelijk te ontmoedigen, ontwierpen de Noren in December 1945 een verordening, krachtens welke aan de Noren werd verboden diensten te verrichten voor buitenlandse walvischexpedities, met uitzondering van die onder Britsche vlag.

Nieuwe fabriekschepen.

In het seizoen 1946/47 zullen, zooals reeds vermeld, de nieuwe fabriekschepen „Southern Harvester” en „Balaena” in bedrijf worden gebracht. Deze schepen zijn resp. 14.000 en 15.000 B.R.T. groot. De „Balaena” zal drie vliegtuigen aan boord meenemen, terwijl apparaten aan boord zijn om een deel van het walvischvleesch snelgevroren mede te nemen ten behoeve van menselijke consumptie. De rest van het vleesch zal tot vleeschmeel worden verwerkt.

Zoowel voor Noorsche als voor Engelsche rekening staan er thans nog eenige fabriekschepen op stapel voor aflevering in 1947 en 1948. De bouw van nieuwe fabriekschepen door Noorwegen en Engeland wijst er op, dat men daar voldoende vertrouwen in de toekomst der walvischvaart heeft.

Drs. A. G. U. HILDEBRANDT.

Deze laatste post is een duidelijke aanwijzing van het vrijwel overal op Java toegepaste systeem van de enkelvoudige aandrijving.

Het aantal stoomwerktuigen, verbrandingsmotoren en waterkrachtmachines bedroeg 31, met een vermogen van 1.720 pk. Aan elektrische energie werd tenslotte in de beschouwde periode van 6 maanden 6.427.654 kwh betrokken.

Wat de werkverschaffing betreft leerden de cijfers:

Nederlanders	390
Buitenlanders	21
Chineezen/Vreemde Oosterlingen	1.543
Indonesiërs	59.468

61.422

Onder dit totaal aantal tewerkgestelden waren 19.959 vrouwen. De bezetting was dus niet gering. Op grond van het geïnstalleerd vermogen en het verbruikte aantal kilowatturen kan worden berekend, dat het systeem van dubbele of drievoudige ploegen nauwelijks ingang had gevonden. Gaan wij van het totaal aantal mechanische en handgetouwen uit, dan vinden we per 10 getouwen ruim 16 werknemers. De handgetouwen op mechanische omgerekend (5 : 1), wordt het theoretisch cijfer ruim 4 werknemers per getouw. In Europa zou de verhouding eerder bij 4 machines en meer per arbeider (incl. voorbereiding en finishing) liggen.

Tenslotte het verloonde bedrag, dat in 6 maanden f. 2.385.000 bedroeg. De arbeidsintensiviteit moge uit het zoojuist berekende voorbeeld nog gering zijn, de gemiddelde verdiende van ca. f. 40 per 26 weken vormde de noodzakelijke compensatie. De inkomsten van f. 1,50 per week moeten overigens wel met een korreltje zout worden genomen. Wij gingen immers uit van het loonbedrag en het aantal arbeiders; niet van het aantal manuren. Het absentieisme werd dus buiten beschouwing gelaten; ieder, die vertrouwd is met de industriële bedrijvigheid op Java, weet wat dit zeggen wil.

Gegevens, verkregen door het groepeeren van de cijfers der in 1940/41 verleende loomlicenties.

Geografisch gerangschikt:	Hand- getouwen	Mech. getouwen
Java	43.174	7.779
Sumatra	969	146
Celebes	412	12
	44.555	7.937

Het totaal aantal mechanische getouwen blijkt dus iets af te wijken van de in de Nijverheidsstatistiek opgenomen machines. Gaan wij dieper op de gegevens over het belangrijkste eiland, Java, in, dan zijn als voornaamste centra met meer dan 1.000 getouwen per residentie te onderscheiden:

		Hand- getouwen	%	Mech. getouwen	%
West-Java:	Preanger	15.088	34 %	2.655	32 %
	Cheribon	3.180	7 %	306	4 %
	Buitenzorg	1.019	2 %	599	8 %
		19.287	43 %	3.560	44 %
Midden-Java:	Pekalongan	8.219	18 %	948	12 %
	Solo	4.131	9 %	380	5 %
		12.350	27 %	1.328	17 %
Oost-Java:	Soerabaja	5.377	12 %	1.701	22 %
	Kediri	1.965	4 %	24	—
	Malang	1.361	3 %	676	9 %
		8.703	19 %	2.401	31 %

Tenslotte de getouwen, gegroepeerd naar den landaard der licentiehouders:

Landaard der licentiehouders:	Aantal bedrijven	Hand- getouwen	Aantal bedrijven	Mech. getouwen
Chineezen	246	15.791	52	2.351
Indonesiërs	793	13.618	18	531
Arabieren e.a. Vreem- de Oosterlingen	169	12.961	14	1.898
Europeanen	15	804	13	2.999
	1.223	43.174	97	7.779

Deze laatste specificatie weerslegt de door velen aangehangen theorie, als zou de handweefnijverheid een zuiver Indonesisch karakter dragen; een meening, die vooral ingang heeft gevonden, doordat bij publicaties over de handweefnijverheid steeds het belangrijke weefcentrum Madjalaja, waar dit inheemsche element inderdaad sterk overheerschte, als voorbeeld gekozen werd. Bij nadere beschouwing blijkt nu, dat niet meer dan 31,5 pCt. van de handgetouwen in handen van Indonesische licentiehouders is, tegen 26,5 pCt. toebehoorende aan Chineezen, 30 pCt. aan Arabieren en andere Vreemde Oosterlingen en 2 pCt. aan Europeanen.

Bij de mechanische getouwen liggen de verhoudingen weer anders:

Europeesche licentiehouders	38,5 pCt.
Chineesche	30 pCt.
Arabische e.a.	24,5 pCt.
Indonesische	7 pCt.

Bij een te verwachten reorganisatie van de Nederlands-Indische textielindustrie, die direct op de eerste periode van rehabilitatie zal aansluiten, is het nuttig zich van deze basiscijfers rekenschap te geven. Veel zal tijdens de Japansche bezetting en ook daarna gewijzigd zijn; dit is echter geen reden om de leering, die men uit het verleden kan trekken, te verwaarloosen.

Batavia, 8 Juni 1946.

DE ONVERMIJDELIJKE REDUCTIE DER PARTICULIERE VERMOGENS DOOR EEN HEFFING INEENS OF DOOR EEN INFLATIE.

De komende vermogensheffing mag zich den laatsten tijd in een levendige belangstelling verheugen. Hiertoe heeft veel bijgedragen de nota over de financiële situatie, die Prof. v. d. Brink c.s. medio Mei aan den minister van Financiën hebben gericht. Vooral de hierin voorgestelde verhooging van de heffing tot f. 10 milliard i. p. v. de f. 3 milliard, die van officieele zijde zijn genoemd, heeft de pennen in beroering gebracht. In den loop van dit artikel zullen de voornaamste problemen, die hierbij ter sprake zijn gebracht, aan een beschouwing worden onderworpen.

De noodzaak van een belangrijke vermindering der staats-schuld ineens.

Essentieel voor het vraagstuk der hoge oorlogsschulden is de omstandigheid, dat de minder goeuden in het algemeen geen deel hebben in de omvangrijke besparingen in geld, welke het pendant van de scherpe toeneming der staatsschuld¹⁾ in oorlogs- en na-oorlogstijd vormen. Wil derhalve niet t.o.v. vóór den oorlog een verschuiving in de verdeling van het totale maatschappelijke product ten nadeele van de minder goeuden plaats vinden — en dat dit gebeurt kan practisch uitgesloten worden geacht —, dan zullen de meer goeuden via de belastingen het overgrote deel van den dienst der oorlogsschuld dienen op te brengen. Dit zou alleen kunnen geschieden via een verhooging van de belastingen op het inkomen, welke echter dusdanig zou moeten zijn, dat zij funeste gevolgen voor den lust tot ondernemen en arbeiden en aldus voor de welvaart zou hebben²⁾.

Een en ander kan goed worden geïllustreerd aan de

¹⁾ Voorzover in den oorlog de toeneming der staatsschuld niet met besparingen, maar met een accumulering van desinvesteerings-gelden gepaard ging, zullen tegenover deze toeneming der staatsschuld uiteindelijk tóch besparingen staan, nl. de besparingen, waarmede de investering van de desinvesteeringsgelden gepaard moet gaan.

²⁾ Vgl. hierover o.a. Prof. Dr. N. J. Polak, „Vermogensheffing”, „E.-S.B.” 3 Juli 1946, blz. 419.

hand van de in de reeds genoemde nota van medio Mei gemaakte schattingen omtrent de toekomstige staatsuitgaven. In deze nota wordt de omvang van den gewonen dienst der staatsuitgaven, die in 1939 rond f. 900 miljoen bedroeg, rekening houdende met een verdubbeling van het prijspeil en verder met een permanente uitbreiding der staatsdiensten (f. 300 miljoen³⁾ en een vermeerdering der uitgaven voor defensie (f. 400 miljoen) en voor sociale zorg (f. 400 miljoen), op f. 2,3 milliard geraamd. Daarbij komt dan nog f. 700 miljoen rente op een geraamde totale staatsschuld van f. 23 milliard (na aftrek van de opbrengst der waardevermeerderingsbelasting), dus in totaal f. 3 milliard. Bij een geraamd maatschappelijk inkomen van f. 8 milliard vormen de gewone staatsuitgaven aldus zonder den dienst der leeningen 28 pCt. van het nationale inkomen en met den dienst der leeningen 37 pCt. (vóór den oorlog 14,6 pCt. resp. 18 pCt.).

Hoewel de raming van het nationale inkomen wel aan den zeer lagen kant is, lijkt het uitgesloten, dat de verhoudingen belangrijk gunstiger zullen liggen. Deze cijfers toonen dan ook wel duidelijk aan, hoe moeilijk het zal zijn de gewone staatsuitgaven uit de loopende belastingen te financieren. Men bedenke in dit verband nog, dat vóór den oorlog van de inkomens boven de f. 4.000 per jaar, die een derde van het totale belastbare inkomen uitmaakten, reeds gemiddeld 20 pCt. door de inkomstenbelasting werd afgenomen. Het is dan ook duidelijk, dat, wil men in het kader van een sociale politiek den geheelen dienst der oorlogsschuld en een belangrijk deel der andere additioneele staatsuitgaven door belastingen op de meer gegoeden te dekken, een verhooging der inkomstenbelasting uit de dergelijk peil en met een dergelijke progressie noodig zou zijn, dat van elk additioneel inkomensdeel een zeer aanzienlijk deel aan de Schatkist zou moeten worden afgedragen. Voor den arbeidslust en den ondernemerslust — dit laatste vooral wat betreft de riskante, nieuwe investeringen van den „dynamischen” ondernemer, waarop het algemeene welvaartspeil uiteindelijk in hooge mate berust — zou een dergelijke belasting ongetwijfeld funest zijn. Het is zeer wel denkbaar, dat in deze omstandigheden, tengevolge van den deprimeerenden invloed van de hooge belastingen op het maatschappelijke product, de minder gegoeden er slechter aan toe zouden zijn dan bij afwezigheid van hooge belastingen, welke gepaard zou gaan met een meer ongelijkmatige verdeling van een grooter maatschappelijk product.

Een en ander kan worden voorkomen door een drastische vermindering der staatsschuld. Althans tot op zekere hoogte, want zelfs bij een algeheele verdwijning der oorlogsschuld zou het bij het genoemde peil der staatsuitgaven zeer moeilijk zijn het begrotings-evenwicht te herstellen zonder den prikkel tot ondernemen en tot arbeiden door hooge belastingen belangrijk te schaden. Blijft een drastische heffing achterwege — en een heffing van f. 10 milliard is uit dit gezichtspunt zeker niet overmatig hoog —, dan is, zoals in de nota van zes terecht is opgemerkt, een ernstige inflatie op den duur onvermijdelijk. De reden hiervan is, dat in dit geval een poging tot herstel van het begrotingsevenwicht via belastingverhoging tot mislukking is gedoemd, doordat een verhoging van de opbrengst der belastingen op het inkomen boven een bepaald niveau onmogelijk is, tengevolge van den ongunstigen invloed van te hooge tarieven op het maatschappelijk inkomen: In feite zal de Overheid overigens voor een dergelijke poging in den regel wel terugschrieken en derhalve niet trachten het begrotingstekort door een rigoreuze belastingpolitiek op te heffen.

Wellicht werpt men tegen, dat de Overheid door

³⁾ Na verdwijning resp. inkrimping van een belangrijk deel der momenteel bestaande diensten!

prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften kan voorkomen, dat een begrotingstekort via zijn invloed op den koopkrachtsstroom tot inflatie leidt. De ervaring leert echter, dat, althans in niet op dictatoriale wijze bestuurde landen, prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften de uitwerking van sterke inflationaire spanningen ten hoogste slechts kunnen beperken tot een langzame stijging van het loon- en prijspeil. In feite zou men dan ook in de genoemde omstandigheden een voortdurende langzame prijsstijging kunnen verwachten, maar daarnaast ook een voortdurende verdere toeneming van de staatsschuld. Een dergelijke politiek zou — tot groote schade van de welvaart — op een zeer langdurige handhaving van een belangrijk deel der prijs- en rantsoeneeringsvoorschriften uitloopen.

Is een heffing op de inkomens mogelijk?

Het moge waar zijn, dat een drastische vermindering der staatsschuld noodzakelijk is om een ernstige inflatie te vermijden, de vraag rijst, of men den last van deze vermindering niet, zoals van Sandick en anderen⁴⁾ hebben voorgesteld, gedeeltelijk op de inkomentrekkers kan afweten via een heffing in termijnen. Bij de beantwoording van deze vraag dient men goed in het oog te houden, dat de noodzaak van een drastische vermindering der staatsschuld ineens voortvloeit uit de praktische onmogelijkheid de rente op de bestaande staatsschuld uit de loopende belastingen te financieren: Hoe wil men daarnaast nu nog een aflossing op de staatsschuld bereiken?

In dit verband dient de vraag te worden gesteld, of, zoo het al met het oog op de funeste gevolgen voor arbeids- en ondernemingslust onmogelijk vis *via de loopende belastingen* tot aflossing op de staatsschuld te komen, deze bezwaren niet kunnen worden overvaren door de inkomentrekkers in een heffing ineens aan te slaan op basis van hun inkomen *in het verleden*. Hiertegen kan worden opgemerkt, dat ook in dit geval een zekere band met het toekomstige inkomen zal blijven bestaan. Indien het inkomen van een aangeslagene in de toekomst terugloopt of zelfs ophoudt, zal men er nl. niet aan kunnen ontkomen een geheel of gedeeltelijk uitstel resp. annulering van de termijnbetalingen toe te staan. Voorzover het géén vaste inkomens betreft, zal derhalve óók bij oplegging van een heffing op basis van het inkomen in het verleden een ongunstige invloed op den ondernemers- en arbeidslust worden uitgeoefend. In dit geval geschiedt dit niet, doordat de Schatkist een belangrijk deel van elk additioneel inkomensdeel afroemt, maar doordat zij van elken teruggang van het inkomen een belangrijk deel voor haar rekening neemt.

Bij vaste salarissen valt een dergelijke ongunstige invloed echter niet, althans niet in die mate, te vreezen. Naar aanleiding hiervan zij opgemerkt, dat Prof. Polak het voorstel van van Sandick ten deele steunt⁵⁾, nl. voorzover het betreft de hoogere vaste salarissen, alsmede commissarisloon en directie-inkomens met minimumgarantie e.d., in het vervolg kortweg „vaste salarissen” te noemen. De motiveering van Prof. Polak is, dat dit toekomstige inkomens betreft, waarvan de inkomenscapaciteit niet meer behoeft te worden verworven, zoodat deze potentieel, inkomens tot vermorpen dienen te worden gerekend en derhalve in de vermogensbelasting zoowel als in de vermogensheffing dienen te worden opgenomen. Tegenover deze suggestie zou de vraag kunnen worden gesteld, of de inkomens van de genietters van vaste salarissen in de praktijk niet reeds immer relatief zwaar door den fiscus worden getroffen als gevolg van het feit, dat

⁴⁾ A. A. van Sandick, „Een vermogensheffing van 10 milliard gulden?”, E.-S.B. 19, Juni 1946. Verder o.a. „De Financieele Koerier”, van 4 Juli 1940.

⁵⁾ Prof. Polak, t.a.p. blz. 420.

de fiscus met het werkelijke inkomen van deze categorie precies op de hoogte is. Mede met het oog hierop, lijkt het onbillijk vaste salarissen wel en fluctueerende inkomens niet in een heffing ineens te betrekken.

Men bedenke in dit verband verder, dat de lagere en, middelmatige loonen en salarissen niet voor de heffing in aanmerking komen. In het algemeen zal deze categorie niet in staat zijn een eenigszins belangrijke reductie van haar netto-inkomen te dragen en een spiraalbeweging tusschen loonen en prijzen zou dan ook het zekere gevolg van het betrekken ervan in een heffing ineens zijn. Ook t.o.v. de hogere salarissen zijn de mogelijkheden echter beperkt. Eenerzijds wordt hiervan momenteel nl. al een belangrijk deel door de loon- en inkomstenbelasting afgeroomd, anderzijds is de stijging van het nominale inkomen van deze categorie belangrijk achtergebleven bij die van de lagere loontrekkers en van de ondernemers. Het lijdt dan ook geen twijfel, dat het reële inkomen van de trekkers van hogere vaste inkomens niet alleen absoluut, maar ook relatief zeer belangrijk is gedaald. Zelfs al zou de Overheid dan ook over de hiervoor genoemde billijkheidsoverwegingen heenstappen en deze categorie in de heffing ineens betrekken, dan zal deze aanslag beperkt moeten blijven. Doet zij dit niet, dan kan overigens zelfs hier als psychologisch gevolg van de afroaming van het inkomen een teruggang in de prestaties worden verwacht.

Uit een en ander kan de conclusie worden getrokken, dat mede met het oog op politieke weerstanden de Overheid, zoo zij er al toe zou overgaan, ook t.a.v. de hoge vaste salarissen wel nooit verder zal gaan dan een heffing, waarvan de hoofdsom overeenkomt met het netto-inkomen over een jaar (vast inkomen minus belastingen). Zelfs al zou betaling over vele jaren worden uitgesmeerd, dan zou bij een dergelijke heffing ongetwijfeld een belangrijk deel der aangeslagenen — met name zij, die over geen of slechts weinig inkomens beschikken — in ernstige moeilijkheden komen, te verkeerren; niettemin zou de totale opbrengst ervan in verhouding tot de staatsschuld nog maar zeer gering zijn. Om eenig idee in de orde van grootte van deze opbrengst te geven, is de volgende zeer globale raming gemaakt.

In het belastingjaar 1939/40 bedroeg het totaal van de inkomens boven de f. 6.000 per jaar: f. 730 miljoen. Aangezien het peil der hogere vaste salarissen sinds genoemd jaar nog slechts weinig is gestegen, kan zonder een groote fout te maken dit bedrag als basis worden genomen. Nemen wij aan, dat de helft van dit bedrag uit vaste salarissen bestaat en dat onder het komende tarief door deze categorie gemiddeld een derde van het inkomen aan belastingen op het inkomen zal worden betaald, dan zou de opbrengst van een heffing van genoemde grootte zijn: $\frac{2}{3} \times \frac{1}{2} \times f. 730 \text{ miljoen} = f. 240 \text{ miljoen}$. Hoewel het best mogelijk is, dat de werkelijke opbrengst f. 100 miljoen van deze raming zou afwijken, blijkt er afdoende uit, dat een heffing op de inkomens, zelfs indien deze zeer zwaar zou zijn, nooit tot een belangrijke reductie van de staatsschuld zal leiden.

De conclusie, die door de ervaring wordt gesteund, kan derhalve luiden, dat een eenmaal bestaande staatsschuld, behoudens in zeer bijzondere gunstige omstandigheden, die in Nederland niet te verwachten zijn, nimmer in belangrijke mate uit de opbrengst der loopende belastingen (en door een heffing op de inkomens) kan worden gedelgd. *De Overheid staat dan ook momenteel voor de volgende keuze: of zij vermindert de staatsschuld door een drastische vermogensheffing, of zij laat een vermindering van haar reële waarde door een inflatie toe.* In beide gevallen vormt een vermindering van de reële waarde van de particuliere vermogensrechten

het pendant van de afnemng van de reële waarde der staatsschuld. Een reductie van de reële waarde der particuliere vermogensrechten is nu eenmaal onvermijdelijk, zoodra de verhouding tusschen de geldswaarde van deze rechten en de reël in de volkshuishouding aanwezige vermogenswaarden bijv. tengevolge van een toeneming der staatsschuld voor improductieve doeleinden een bepaalde grens overschrijdt. In het eerstgenoemde geval worden de vermogensbezitters door de heffing in gelijke mate getroffen, in het tweede geval zijn de bezitters van geld en geldvorderingen eenzijdig het slachtoffer⁶⁾. De inflatie dient in het laatste geval zoóver te gaan, dat het nationale geldinkomen en daarmee de loopende belastingontvangsten zódanig zijn gestegen, dat de dekking van de rente op de staatsschuld zonder begrotingstekort mogelijk is.

Degene, die hoofdzakelijk zakelijke waarden bezit, moge persoonlijk een inflatie als middel tot de onvermijdelijke financieele sanering prefereren. Hij dient er echter op bedacht te zijn, dat in dit geval de Overheid zeer waarschijnlijk althans een deel van zijn papieren „winsten” door een — i.c. tweede — vermogensaanwasbelasting zal afroomen, opdat de sanering niet in onevenredige mate op de schouders van de bezitters van geld en geldvorderingen kome te rusten.

In geval van een onvoldoende heffing ineens is een snelle inflatie gewenscht.

Tenslotte geeft de voorafgaande analyse nog aanleiding tot het uitspreken van den wensch, dat, indien de Overheid de in de nota van Prof. v. d. Brink c.s. voorgestelde vermogensheffing van tenminste f. 10 milliard — welk bedrag m.i. stellig niet aan den hoogen kant ligt, wil men een inflatie vermijden — niet aandurft, zij het tenminste wel zal aandurven om de dan onvermijdelijke inflatie snel te doen plaats vinden. Dit dient te geschieden in den vorm van een door prijs- en loonvoorschriften „geleide” stijging van het prijs- en loonpeil, waarbij de nadeelen voor de loontrekkers zeer beperkt kunnen worden gehouden. Eén van de ergste dingen, die ons land kan overkomen, is, dat de Overheid deze consequentie niet aandurft en zij de onvermijdelijke prijs- en loonstijging door allerlei voorschriften tracht te remmen. In dit geval zullen wij nl. — zooals reeds eerder in dit artikel ter sprake kwam — tengevolge van den inflationaire invloed van het begrotingstekort tot groote schade van onze welvaart zeer langdurig opgescheept zitten met prijs- en rantsoeneringsvoorschriften, deviezencontrole enz. In dit opzicht is mede van belang, dat de inflationaire tendenties in deze omstandigheden belangrijk zullen worden versterkt, doordat de neiging tot sparen, behalve door de inflationaire ontwikkeling, zeer ongunstig zal worden beïnvloed door de waarschijnlijkheid van een hernieuwde vermogensaanwasbelasting.

De wenschelijkheid van een deconsolidatie der overheidsschuld als voorbereiding tot een vermogensheffing.

Tenslotte dient te worden ingegaan op de vraag, of in Nederland een inflatie niet onvermijdelijk is, doordat — zooals bijv. van Leeuwen en van Sandick meenen — een heffing van tenminste f. 10 milliard technisch niet uitvoerbaar is. In de nota der zes wordt in dit verband — zonder dat er evenwel verder op wordt ingegaan — gewezen op de technische moeilijkheden, welke voortspuiten uit het feit, dat de overheidsschuld niet proportioneel over de verschillende particuliere vermogens is verdeeld. Ware dit wel het geval, dan zouden bij openstelling van de mogelijkheid tot betaling van de heffing

⁶⁾ Voorzover niet de Staat, maar een particulier schuldenaar is, wordt bij een inflatie het reële vermogensverlies van den crediteur door de winst van den debiteur gecompenseerd en vindt dus slechts een vermogensverschuiving van den eenen naar den anderen particulier plaats.

met staatspapieren uiteraard geen moeilijkheden te vreezen zijn. Inderdaad dreigt een ontwrichting van de kapitaalmarkt als gevolg van de i.v.m. de heffing te verwachten liquidatie van vermogenswaarden en dreigt de heffing aldus oninbaar te worden. Weliswaar kan de Overheid door de besteding van de opbrengst der heffing voor aflossing van staatsobligaties evenveel geldmiddelen aan de kapitaalmarkt toevoeren als er door de storting aan worden onttrokken, maar daarmee zijn de moeilijkheden nog niet uit den weg geruimd. Ten eerste zullen de aflossingsbedragen voor een belangrijk deel weer herbelegging in obligaties e.d. zoeken, terwijl daartegenover het aanbod van vermogenswaarden zeer heterogeen van aard zal zijn. Er bestaat derhalve een belangrijke incongruentie tusschen den aard van het aanbod van en de vraag naar vermogenswaarden, waartoe de heffing aanleiding zal geven, met als gevolg, dat een scherpe waardedaling kan worden verwacht van vermogenswaarden van anderen aard dan staatsobligaties, met name dus van zakelijke waarden. In de tweede plaats kan de besteding van de opbrengst der heffing voor aflossing van staatspapier uiteraard eerst geschieden na den stortingsdatum, dus nadat de liquidatie van vermogenswaarden reeds heeft plaatsgevonden, en komt de compenseerende uitwerking op de kapitaalmarkt van de aflossing van staatsschuld derhalve te laat.

De uit een en ander voortspruitende moeilijkheden kunnen in belangrijke mate worden ondervangen door in de dagen vóór de storting een grootscheepsche politiek te volgen van deconsolidatie der staatsschuld, n.l. van verruiming der kapitaalmarkt met de opbrengst van hiertoe bij het bankwezen geplaatst schatkistpapier. Daarnaast verdient het uiteraard aanbeveling betaling der heffing met overheidspapier en geblokkeerde saldi toe te staan. Men dient met de deconsolidatie zóóver te gaan, dat de totale vraag naar vermogenswaarden op de kapitaalmarkt het aanbod dermate overtreft, dat de vraag naar zakelijke waarden e.d. voldoende is om het aanbod ervan in het algemeen zonder te groote waardeverliezen op te vangen.

Uiteraard zullen er ook bij een vlotte deconsolidatiepolitiek steeds nog gevallen zijn, waarin de verkoop of beleening van incurante vermogenswaarden groote moeilijkheden oplevert en/of ongewenscht is (bijv. fabrieksinstallaties e.d. van den particulieren ondernemer). Indien de betrokkene het geld niet op andere wijze kan losmaken, verdient het in dergelijke gevallen aanbeveling vergunning te verleen tot betaling der heffing in termijnen. Met name om een deflationaire ontwikkeling te voorkomen, indien aan de huidige goederenschaarschte eenmaal een einde is gekomen, dienen deze vergunningen evenwel beperkt en de periode van uitstel kort te worden gehouden.

De vraag is, of een dergelijke deconsolidatiepolitiek geen inflationaire gevaren in zich houdt. Dit is m.i. niet het geval. Ten eerste lijkt mij — zooals den lezer van de „E.-S.B.” bekend is —, i.v.m. de aanwezigheid van prijs- en rantsoeneringsvoorschriften, de omvang van de geldhoeveelheid slechts van weinig betekenis voor het gevaar van inflatie. Ook al deelt men deze opvatting niet, dan behoeft men niet bevreesd te zijn voor inflationaire gevolgen. Zelfs in een volkomen vrij economisch systeem zouden deze niet behoeven op te treden, indien de Overheid slechts zorgdraagt de opbrengst der heffing in een dergelijke mate voor aflossing van schatkistpapier bij het bankwezen te besteden, dat de verruiming van de kapitaalmarkt een einde neemt, nadat de storting eenmaal heeft plaatsgevonden. In dit geval zal niet alleen het schatkistpapier, dat tijdens de deconsolidatie bij het bankwezen is ondergebracht, maar ook papier, dat reeds eerder bij de banken aanwezig was, kunnen worden afgelost, en zal de geldhoeveelheid

derhalve tengevolge van de heffing uiteindelijk een daling ondergaan. Dit laatste staat in nauw verband met het feit, dat de heffing gedeeltelijk zal worden betaald met reeds tevoren in de volkshuishouding aanwezige geldmiddelen. Bij de geschetste politiek treedt derhalve slechts een tijdelijke verruiming van de kapitaalmarkt op en hierin zullen de ondernemers geen aanleiding vinden hun investeringen te vergrooten — de eenige wijze, waarop een deconsolidatie van overheidspapier tot inflatie aanleiding zou kunnen geven.

Het was van belang wat uitvoerig op deze deconsolidatiepolitiek in te gaan, omdat het gevaar dreigt, dat de Overheid ter ondervanging van de dreigende liquiditeitsmoeilijkheden een weg zal inslaan, die zooveel mogelijk dient te worden vermeden, n.l. het toestaan van betaling der heffing in vermogenswaarden. Zoowel Prof. Polak als Prof. Smeets, die deze mogelijkheid naar voren brengen, toonen zich bewust van de bezwaren, die verbonden zijn aan het beheer en het te gelde maken van een omvangrijke hoeveelheid van de meest uiteenlopende soorten vermogenswaarden, waartoe de Overheid in dit geval gedwongen zou zijn⁷⁾. Deze bezwaren zijn inderdaad wel zeer groot. Niet alleen beteekent het weer een nieuwe, in dezen tijd wel zeer ongewenschte, belangrijke uitbreiding van de overheidstaak⁸⁾ maar verder bestaat de mogelijkheid, dat de Schatkist aanzienlijke verliezen lijdt op haar bezittingen. Bovendien zal de exploitatie door de Overheid ongetwijfeld relatief zeer duur zijn en bestaat de mogelijkheid van waardeverliezen.

Het is derhalve zeer gewenscht de betaling van de heffing in vermogenswaarden, behalve uiteraard in staatspapier, tot het uiterste te beperken. Een vergunning tot betaling der heffing in termijnen verdient in het algemeen stellig de voorkeur voor die gevallen, waarin de storting op de heffing tot groote moeilijkheden zou leiden. Gaat men echter niet tot de hiervoor geschetste deconsolidatiepolitiek over, dan staat wel vast, dat een heffing van omstreeks f. 10 milliard praktisch slechts inbaar zal zijn, indien de Schatkist, behalve met betaling in staatspapier, voor eenige milliardien met betaling in vermogenswaarden genoegen neemt.

Dr. H. W. J. A. VREDEGOOR.

⁷⁾ Prof. Dr. N. J. Polak, t.a.p. blz. 420; Prof. M. J. H. Smeets, „Economische beschouwingen over de vermogensheffingen voor één keer”, Openbare Financien, 1946 no. 2, p. 135.

⁸⁾ Deze uitbreiding der overheidstaak is uiteraard bij het eene vermogensobject grooter dan bij het andere. Ook in het in dit opzicht gunstige geval echter, dat de Overheid aandeelen in handen krijgt, brengt dit verantwoordelijkheid en werk voor de Overheid met zich, die in het algemeen grooter zullen zijn, naarmate de Overheid een grooter deel van het aandeelenbezit van een bepaalde onderneming bezit.

RUBBER EN AMERIKA.

De heer H. C. Bijleveld schrijft ons, als naschrift op zijn artikel „Rubber en Amerika” in ons nummer van 4. September j.l., het volgende:

Amerikaansche bladen brachten inmiddels nadër bericht over een tweede rapport der Batt-commissie, bekend gemaakt te Washington op 28 Juli jl. Daarin geeft zij aan, hoe de synthetische industrie het beste gesteund kan worden.

Zij verwerpt beschermende tarieven, invoerquota, belasting op artikelen, gemaakt van natuurlijke rubber, een overheidsmonopolie voor den handel in natuurlijke rubber, een certificatenstelsel, waarbij aankoop van kunstrubber recht geeft op natuurlijke, en tenslotte particuliere ondernemersovereenkomsten tot gebruik van het synthetische product.

Zij beveelt aan: overheidssubsidie in den vorm van een premie op het gebruik van kunstrubber; eventueel verbonden met overheidsbepalingen, die het ge-

bruik van synthetische rubber in bepaalde artikelen voorschrijven.

Een en ander zou pas ten uitvoer gelegd moeten worden, indien de kunstrubberproductie daalt beneden het minimum, door veiligheidsoverwegingen geëischt.

BOEKBESPREKING.

Dr. Ir. H. G. van Beusekom: Woningvoorziening in een nieuwen tijd.

Tot de meest belangrijke na-oorlogsche problemen, waarmee ons volk te worstelen heeft, behoort zeker dat van de volkshuisvesting en den woningbouw; problemen met vele en uiteenlopende aspecten, waarvan het sociale aspect zeker één der belangrijkste is.

De sociale zijde van de volkshuisvesting culmineert in den eisch, dat voor de bevolkingsgroepen met lage inkomens voldoende goede en goedkope woningen aanwezig moeten zijn, die ook, wat grootte en indeeling betreft, moeten voldoen aan de eischen, die een goede volksgezondheid stelt.

Het is vooral deze sociale zijde der volkshuisvesting, waarover het onlangs verschenen boek „Woningvoorziening in een nieuwen tijd” van den bekenden deskundige op dit gebied, Dr. Ir. H. G. van Beusekom, handelt. Wie meent ook over de vele andere aspecten der woningvoorziening in dit boek uitvoerige richtlijnen voor de toekomst te vinden, komt teleurgesteld uit. Het was ook niet de bedoeling van den schrijver deze te geven; in een voorwoord merkt hij op, dat het zijn bedoeling is „één bepaalde zijde van het woningvraagstuk, en wel de sociale, in het bijzonder in het licht te stellen”. Aanleiding tot de behandeling dezer sociale aspecten door den auteur is het zeker niet denkbeeldige gevaar, dat, bij het streven om bij de voorziening in het groote woningtekort een tempo te halen en te bouwen wat maar mogelijk is, de sociale zijde van de woningvoorziening naar den achtergrond zal worden gedrongen.

Men kan niet zeggen, aldus begint de schrijver, dat de woningpolitiek, die sedert het in werking treden der Woningwet in 1902 in ons land is gevoerd, een sociaal karakter heeft gedragen. *De woningpolitiek in het tijdvak na den eersten wereldoorlog* was gericht op twee doeleinden:

a. verlaging van het peil der bouwkosten, dat tot ongeveer het drievoudige van 1914 gestegen was, tot een zoodanig peil, dat voor gezinnen met normale inkomens bouw op economische basis weer mogelijk zou zijn;

b. inhaling van het groote woningtekort, dat tijdens den oorlog was ontstaan.

Deze doeleinden werden in de periode 1920—1930 volledig bereikt. Toen echter was het moment aangebroken om weer aandacht te gaan schenken aan de sociale zijde van het woningvraagstuk; iets, waartoe alle aanleiding bestond, gezien het feit, dat uit de volkstelling van 1930 bleek, dat in het geheele land 205.000 woningen, of circa 11 pCt. van den totalen woningvoorraad, onvoldoende slaapruijme boden voor het daarin gevestigde gezin, waarbij nog te bedenken valt, dat deze slechte huisvestingen en overbevolkte woningen vnl. in de lagere huurklassen voorkwamen.

Helaas hebben we door de „aanpassingspolitiek” der dertiger jaren voorgoed de kans voorbij laten gaan, om tal van afzichtelijke oude stadswijken te sloopen en voor de bevolking moderne, zonnige woningen te bouwen, terwijl men ook naliel voldoende goede woningen te bouwen voor de weinig-draagkrachtige bevolkingsgroepen, juist in een tijd, waarin het bouwen zoo abnormaal goedkoop werd.

In enkele afzonderlijke hoofdstukken wordt de *verhuizing der zgn. „Woningwetwoningen”* besproken. De

Woningbouwverenigingen ontvangen voor den bouw van deze woningen een voorschot van 100 pCt. uit 's Rijks kas, tegen een rente, die beneden den kostenden prijs ligt, en met een aflossing in 50 gelijke annuïteiten. Aan deze trage aflossing gedurende de eerste jaren is een risico verbonden, dat de Overheid zonder vergoeding op zich neemt, zoodat de huur van een vereenigingswoning lager is dan van een gelijksoortige woning, waarbij bouw en financiering zuiver op commerciële basis geschieden. Het bezwaar was nu, dat deze vereenigingswoningen als regel verhuurd werden aan arbeiders met een benoerlijk inkomen, die even goed op de particuliere markt een woning zouden kunnen huren. Wil men in de toekomst de woningbouwverenigingen dienstbaar maken aan den bouw van woningen voor minder draagkrachtige bevolkingsgroepen, die de minimumhuur van een nieuwgebouwde particuliere woning niet kunnen betalen, dan acht de auteur het noodig, dat een maximum-inkomen voor de in de woningen toe te laten huurders wordt vastgesteld.

Uitvoerige beschouwingen worden verder gewijd aan de *huisvesting der gezinnen met de laagste inkomens*, tot dusver voor een groot deel krotbewoners, of bij anderen inwonend. Een forsche krotpruiming en financiële steun van overheidswege, om tot betaalbare huren te komen, worden bepleit.

Na uiteenzettingen over de relatie tusschen huur en inkomen in Nederland en andere landen, worden aanwijzingen gegeven voor het *ontwerpen van woningen voor normale, groote en zeer groote gezinnen*, met het doel een bij den gezinsopbouw aanpassende differentiatie der woningafmetingen te bereiken. Vooral voor de groote en zeer groote gezinnen was deze aanpassing in het verleden zeer gebrekkig.

Naast rijk met statistisch materiaal voorziene hoofdstukken over woningproductie, woningvoorraad en woningbehoefte sedert 1900, is ook een hoofdstuk gewijd aan een prognose ten aanzien van de *woningbehoefte in de komende jaren*. Deze wordt voor 1955 op 2.728.000 woningen berekend en voor 1970 op 3.120.000 woningen als minimum en 3.290.000 als maximum. De huidige woningvoorraad wordt op 2.100.000 en de huidige woningbehoefte op 2.425.000 woningen becijferd, zoodat er een achterstand van ruim 300.000 woningen is. Om te voldoen aan den eisch, dat in 1970 volledig in alle nieuw gevormde behoeften zal zijn voorzien, de achterstand zal zijn ingehaald en de noodzakelijke vervangingen zullen hebben plaatsgehad, komt de auteur tot het volgende bouwprogramma: te bouwen in 25 jaar: maximaal 1.600.000 woningen, minimaal 1.410.000 woningen.

Uitgaande van het feit, dat hierin 3 jaren met halve productie begrepen zijn, komt men tot een gemiddelde volle jaarproductie van 68.000 tot 60.000 woningen.

Na lezing van het boek zal men zeker de meening van den auteur moeten deelen, dat voor iedere gemeente een systematisch woningonderzoek noodig is en dat voor een goede volkshuisvesting gebouwd zal moeten worden volgens een weldoordacht program, waarin aan sociale overwegingen een ruime plaats moet worden gelaten.

L. M. KOYCK.

AANTEEKENING.

KEYNES OVER DE AMERIKAANSCH E BETALINGSBALANS.

De Juni-afl eivering van „The Economic Journal” bevat het laatste artikel van de hand van den alom bekenden en betreurden Engelschen economist John Maynard Keynes. Het is gewijd aan het vraagstuk van de Amerikaanse betalingsbalans, een onderwerp, dat hem, den onderhandelaar over de Engelsche leening in Amerika, wel zeer bijzonder moet hebben beziggehouden. De vraag, waar het om gaat, is de volgende: zal

de Amerikaansche betalingsbalans van dien aard zijn, dat zij op een tekort aan dollars uitloopt, met alle gevolgen daarvan? Voor vrees in die richting geven aanleiding zoowel de aanzienlijke Amerikaansche exporten als de even aanzienlijke Amerikaansche leeningen aan het buitenland, die t.z.t. verplichtingen tot amortisatie en rente-betaling scheppen. Keynes nu gaat op deze zaak, aan de hand van door David McCurrach samengesteld statistisch materiaal, dieper in.

Ten eerste is daar de algemeene opvatting over een bijzonder gunstige Amerikaansche betalingsbalans. Zij is gebaseerd op een voordeelig saldo in 1938 ten bedrage van \$ 967 miljoen. Beschouwd echter over de periode van 1930 t/m 1938 is het gemiddelde voordeelige saldo slechts \$ 231 miljoen, een niet overmatig hoog cijfer, vooral als men daarnaast het Engelsche gemiddelde neemt, dat voor de periode 1923—1929 \$ 374 miljoen bedraagt. Een andere oorzaak tot overschatting van de Amerikaansche betalingsbalans is gelegen in de groote kapitaalsbeweging in de richting van Amerika sedert 1930. Tegenwoordig echter beschikt men over voldoende middelen om zoo'n beweging tegen te gaan.

Ten tweede is het volgens Keynes onjuist, dat in tijden van depressie de Amerikaansche import sterker gedaald zou zijn dan de export. Deze meening is gebaseerd op de index-cijfers van 1938, vergeleken bij die van de beide voorafgaande jaren. Wanneer men 1935—1939 stelt op 100, dan zijn de export-cijfers van 1936, 1937 en 1938 respectievelijk: 86, 117, 108; de import-cijfers 102, 130 en 83. Neemt men echter de periode 1930—1939 in beschouwing, dan geven de cijfers van industriële productie, export en import een meer parallel verloop te zien.

Ten derde echter geeft vooral de zgn. crediteurenpositie van Amerika aanleiding tot misvattingen over haar betalingsbalans. Naast de beschikking over aanzienlijke goud-voorraden zou het aan het einde van den jongsten oorlog zware vorderingen op het buitenland bezitten. Eind 1945 evenwel is Amerika, los van zijn goud-reserves, een debiteuren-land, hetgeen blijkt uit de volgende recapitulatie van zijn netto-crediteuren-(+) en debiteuren(-) positie:

Lang crediet	+	\$ 5,1	milliard
Kort crediet	-	\$ 7,2	„
		<hr/>	
saldo	-	\$ 2,1	milliard

Deze verandering is ingetreden na het toetreden van Amerika tot den oorlog. In October 1945 werd de toeneming aan goudreserves ten bedrage van \$ 5.524 miljoen (vergeleken bij 1938) voor een groot deel teniet gedaan door de gestegen verplichtingen, die van 1938 af tot October 1945 een stijging vertoonden van \$ 5.175 miljoen.

Ten vierde wijst Keynes nog op het volgende: de door Amerika geblokkeerde buitenlandsche saldi aan \$ bedroegen op 14 Juni 1941 \$ 8.500 miljoen (Nederland en Nederlandsch-Indië stonden met \$ 1.800 miljoen bovenaan). Het bedrag van alle buitenlandsche saldi op genoemden datum was, met uitzondering van het „ear-marked" goud, \$ 12.739 miljoen. Aan het einde van den oorlog was de totale som van min of meer liquide saldi van het buitenland in den vorm van „ear-marked" goud, banksaldi en effecten te schatten op circa \$ 15.000 miljoen, hetgeen in vergelijking met 1938 een toeneming representeerde van \$ 9.000 miljoen.

Tot zoover het statistisch materiaal, aan de hand waarvan de algemeene, overdreven, voorstelling van een gunstige Amerikaansche betalingsbalans door Keynes tot bescheidener verhoudingen werd teruggebracht. De vraag rijst nu: welk beeld zal de naaste toekomst vermoedelijk te zien geven? Op de beantwoording hiervan komt het tenslotte aan.

Achtereenvolgens worden nu schattingen gegeven van de zichtbare en onzichtbare posten van import en export. Uitgaande van een verduubeld prijspeil na den oorlog, is de Amerikaansche import vóór den oorlog te stellen op \$ 5 milliard. Amerikaansche experts nu verwachten een toeneming van minstens 50 pCt.; een en ander in verband met de bedrijvigheid in de Amerikaansche industrie en de grootere behoefte aan grondstoffen, zoodra deze beschikbaar zijn. Keynes zelf taxeert het bedrag van den te verwachten import op \$ 6 tot \$ 8 milliard. In de periode 1920—1929 bedroeg het gemiddelde cijfer van den Amerikaanschen import op grond van de toen geldende prijzen en het nationaal inkomen \$ 4 milliard.

De export vóór den oorlog, gecalculeerd conform hetzelfde prijspeil als bij den import, is te stellen op \$ 6 milliard. Ook hier verwachten Amerikaansche experts een sterke stijging. Een bedrag van \$ 10 milliard zelfs werd genoemd. Zoo lang Amerika nog leeningen of subsidies geeft, acht Keynes dit bedrag niet onmogelijk. Maar er zijn plannen om het vraagstuk van de subsidies aan een regeling te onderwerpen.

Schat men den import op circa \$ 5 tot \$ 8 milliard en den export op circa \$ 10 milliard, dan is het gunstige saldo te stellen op ongeveer \$ 2 à \$ 3 milliard; dit bedrag vindt Keynes aan den hoogen kant liggen.

Nu de onzichtbare posten. Neemt men de gemiddelden van de jaren 1936—1939, dan is de balans ervan ongunstig, en wel tot een bedrag van ongeveer \$ 500 miljoen. De rente is hierin niet mee gerekend.

De voornaamste onzichtbare posten van in- en uitvoer zijn: vrachten, toerisme en remises. Ten aanzien van de vrachten verwacht men in Amerika een vermeerdering van ontvangsten, in verband met de grotere scheepsruimte nu. Keynes merkt echter op, dat de nieuwe Amerikaansche schepen van een gespecialiseerd type zijn en bovendien voor een deel zullen worden opgelegd, zoodat in dit opzicht de te verwachten voordelen niet zoo heel hoog moeten worden aangeslagen. Daartegenover is een sterke toeneming van uitgaven uit hoofde van toerisme waarschijnlijk te achten. Vroeger bedroegen zij bruto \$ 300 miljoen. Men schat het cijfer nu op \$ 1 milliard. Dit bedrag is volgens Keynes mogelijk, ook al is de hotel-accomodatie in Europa nog slecht. Zij verbetert echter en bovendien komen landen als Canada, Mexico en West-Indië voor toerisme in aanmerking.

Wat tenslotte de remises aangaat, de Regeering heeft stellig hogere uitgaven in het buitenland te doen.

Hierna wordt de belangrijke kwestie van de aan Amerika te betalen rente behandeld. Zij is te schatten op \$ 300 miljoen aan het einde van 1945. In verband met de groote uitbreiding aan leeningen nu verwacht men in dit opzicht een zeer aanzienlijke toeneming.

De Amerikaansche leeningen worden door de „National City Bank of New York" geschat op \$ 17.500 miljoen. Dit bedrag is in werkelijkheid hooger, omdat enkele nieuwe leeningen daarin nog niet verwerkt zijn. Daartegenover staat, dat niet alle toegestane leeningen ook al onmiddellijk in hun geheel opgenomen zijn.

Welke rente nu is van dit enorme bedrag te verwachten? Keynes stelt het betreffende bedrag in verband met den geldenden rentestand op \$ 360 miljoen, hetgeen niet overmatig hoog is. Tezamen met de amortisatie schat men in Amerika het jaarlijksch bedrag op minder dan \$ 1 milliard.

De conclusie van dit alles is, dat naar waarschijnlijkheid de onzichtbare belans ongunstig zal zijn, ondanks de rente- en amortisatie-betalingen, vooral als de verwachtingen ten aanzien van het toerisme uitkomen. Daartegenover staat een gunstige handelsbalans met een saldo van circa \$ 2 à \$ 3 milliard. Indien nu ernstig wordt gestreefd naar een evenwicht, zal het eindresultaat

taat belangrijk beter zijn dan het zich thans laat aanzien. Zoo was het ook in de periode 1924—1930, toen een overschot van gemiddeld \$ 800 miljoen door onzichtbare posten als vrachten, toerisme en remises werd teruggebracht op ongeveer \$ 100 miljoen.

Tegenover de verplichtingen aan Amerika beschikt het buitenland over de volgende middelen:

- 1e. De bestaande saldi in Amerika (geschat op \$ 15 milliard);
- 2e. de geprojecteerde leeningen zelf, tot een bedrag van \$ 13 à \$ 14,25 milliard, als de UNRRA-bijdragen en „Lend-lease“-credieten niet meegemeld worden;
- 3e. de buitenlandse goud-reserves en -productie, waarvan de eerste geschat worden op \$ 10,4 milliard en de tweede zal toenemen vanwege de productie in Canada, Zuid-Afrika en Rusland.

De conclusie van deze beschouwing over de Amerikaanse betalingsbalans in het verleden en de naaste toekomst luidt, dat er in de eerste 5 tot 10 jaar geen overmatige vrees hoeft te bestaan voor een gevaarlijke schaarschte aan dollars. Ook herinnert Keynes, voortreffelijk kenner van de klassieken, tenslotte nog aan de tendentie naar evenwicht in het economisch leven, die heden ten dage maar al te vaak over het hoofd wordt gezien. Maar, aldus Keynes, moderne ervaring en moderne analyse leeren ons, „not to defeat but to implement the wisdom of Adam Smith“.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Aan het begin der week maakte de Agent van het Ministerie van Financiën bekend, dat afgifte van schatkistpapier weer zou plaatsvinden zonder dat vervallend papier ter incasso bij De Nederlandsche Bank werd aangeboden, terwijl eveneens de „koppelverkoop“ van jaarpapier met papier van korteren looptijd door den Agent zou worden gestaakt.

De verruiming van het aanbod van schatkistpapier kwam voor de geldmarkt stellig op een gewenscht moment, daar de banken van deze mogelijkheid tot uitbreiding van hun portefeuille aan schatkistpapier reeds aanstonds een druk gebruik maakten.

Als gevolg van dezen maatregel trad op de geldmarkt een zekere verkrapping op, welke zich vooral manifesteerde in een hooger disconto voor de zeer korte termijnen, welke laatste vooral tengevolge van de tevoren heersche geldruimte een daling hadden ondergaan. October- en Novemberpapier werden resp. tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. en $1\frac{5}{16}$ pCt. verhandeld. Driemaandspromessen werden eveneens tegen $1\frac{5}{16}$ pCt. verhandeld; bij de langere termijnen bleef de stijging van het disconto beperkt tot dikwijls niet meer dan $\frac{1}{16}$ pCt.

Het koersverloop ter beurze van Amsterdam vertoondte voor de binnenlandsche industriële fondsen over het algemeen een verdere daling, zij het van beperkten omvang en afgewisseld met eenige koersstijgingen in de afgelopen week.

Aandeelen A.K.U. handhaafden zich uiteindelijk op het niveau van de vorige week, maar aandelen Philips daalden daarentegen van 292 tot $290\frac{1}{2}$ pCt. Aandeelen Unilever en aandelen Vredestein, om eenige andere fondsen te noemen, lieten geringe koersdalingen zien. Na vrij scherpe schommelingen handhaafden aandelen Koninklijke Olie zich bijna op het niveau van de vorige week, nl. op 389 pCt. per 13 September jl.

De Indische fondsen gaven, evenals in de voorafgaande week, een zeer krachtige koersstijging te zien. Blijkbaar wordt de politieke ontwikkeling nogal gunstig beoordeeld, maar de vraag, mag worden gesteld, of van deze ondernemingen in de nabije toekomst — zelfs bij politieke rust — over het algemeen wel be-

hoorlijke dividenduitkeeringen zullen kunnen worden verwacht. Men behoeft zich waarschijnlijk weinig illusies te vormen omtrent de mate van nieuwe kapitaalsinvesteringen, welke voor het opnieuw in bedrijf stellen van vele ondernemingen noodig zullen zijn.

Aandeelen H.V.A. stegen tusschen 6 en 13 September jl. van 261 tot 281 pCt., aandelen N.I.S.U. van 120 tot 140 pCt. en aandelen Amsterdam Rubber van 175 tot $187\frac{1}{2}$ pCt.

Belangrijk waren voorts de nieuwe maatregelen t.a.v. geldzuivering en Rechtsherstel. De hypothecaire creditverleening zal thans weer in de vrije geldsfeer kunnen plaatsvinden, terwijl het provenu van lossingen, achterstallige coupons en dividenden eveneens op vrije rekening vergoed kan worden, zij het ook na betaling van $\frac{1}{4}$ pCt. ten behoeve van het Waarborgfonds Rechts-herstel.

De monetaire autoriteiten hier te lande gaan er dus steeds meer toe over, het kapitaalverkeer in de vrije geldsfeer te doen plaatsvinden. Of de reden van deze koersverandering gelegen is in de verwachting, dat „dissaving“ thans niet meer in belangrijke mate zal plaatsvinden, dan wel in een veld winnen van de overtuiging, dat het leiden van de kapitaalstransacties in de geblokkeerde sfeer het vormen van nieuwe besparingen juist afschrikt, zal voorshands wel een open vraag blijven.

Een inconsequentie is, dat bij verkoop van effecten uit „oud bezit“ nog altijd de helft van den verkoopprijs geblokkeerd blijft, terwijl de opbrengst van uitgelote obligaties wordt vrijgegeven. De kans is groot, dat de effectenbezitters de hoop gaan koesteren, dat binnen korten tijd ook de opbrengst bij verkoop van effecten uit „oud bezit“ geheel zal worden vrijgegeven, zoodat de animo om te verkoopen voorloopig nog verder zou afnemen.

Dit zou dan tot een aanvankelijke koersstijging kunnen leiden, of in ieder geval het koersniveau kunstmatig hoog kunnen houden.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen	Wissels, prom. enz., open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen	Totaal activo	Totaal opeischb. schulden
9 Sept. '46	5.219.254	200.071	5.505.041	4.982.320
2 „ '46	5.232.544	193.190	5.511.456	4.988.820
25 Aug. '46	5.244.443	197.597	5.514.865	5.004.791
19 „ '46	5.218.274	190.926	5.482.025	4.972.043
12 „ '46	5.217.974	199.036	5.489.835	4.979.858
5 „ '46	5.213.706	188.137	5.474.672	4.957.040
29 Juli '46	5.243.841	218.729	5.535.411	5.019.954
22 „ '46	5.238.506	205.367	5.516.744	5.004.265
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Saldo Rijk R/C (D/C)	Geblokkeerde saldi aan banken	Bankassij-natiën en diverse rekeningen
9 Sept. '46	2.776.246 ¹⁾	2.205.929	C1.373.895	100.077	188.896
2 „ '46	2.785.876 ¹⁾	2.202.936	C1.226.400	108.391	188.676
26 Aug. '46	2.740.335	2.264.202	C1.433.377	78.115	176.382
19 „ '46	2.722.639	2.249.272	C1.462.935	63.414	176.168
12 „ '46	2.725.478	2.254.084	C1.483.306	52.418	176.327
5 „ '46	2.740.046	2.216.959	C1.457.324	67.437	183.718
29 Juli '46	2.721.916	2.297.841	C1.561.893	41.842	181.713
22 „ '46	2.670.730	2.333.326	C1.555.381	54.104	178.716
6 Mei '40	1.158.613	255.174	22.962		10.230

¹⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 2.503.068.

²⁾ „ „ „ f 2.512.344.